

Dr hab. Henryk OLSZEWSKI, prof. UG

Dziekanat Wydziału Nauk o Zdrowiu

Wpł. dnia 13.01.2020

Nr. DNZ/

Gdańsk 12.12.2019 r.

OCENA

rozprawy doktorskiej p. mgr Marty Grubman-Nowak pt. *Aktywność zawodowa pacjentów po przeszczepieniu nerki a jakość życia, profil osobowości i style radzenia sobie ze stresem*, wydruk komputerowy ss. 161.

Promotor: Dr hab. n.med. Marcin Renke, prof. GUM,

Promotor pomocniczy: Dr n.hum. Maria Jeżewska

Stan zdrowia populacji, poziom jakości życia oraz uwarunkowania dotyczące sfery aktywności zawodowej – oto trzy główne obszary, które Autorka postanowiła opisać, określić ich jakość współwystępowania a nawet wskazać wzajemne zależności. Badaną populację ograniczyła głównie do pacjentów po przeszczepieniu nerki, i to ich właśnie losy po transplantacji, a więc sposoby radzenia sobie ze stresem utraty zdrowia, nadzieją na dalsze normalne życie, uwarunkowane ich osobowością, możliwość realizowania się zawodowo zawarła w treści przedłożonej do oceny rozprawy. Obszar nauk o zdrowiu, jako obszar interdyscyplinarny, zmusza w badaniach do układania w mozaikę różnych zakresów wiedzy, by w poszukiwaniach poznawczych wskazywać współzależności ważne dla optymalnego funkcjonowania człowieka jako jednostki osobowej oraz jako elementu świata społecznego. W tym duchu obowiązuje aktualna od blisko 70-ciu lat definicja zdrowia, stająca się podstawą do stałych poszukiwań w trosce o jego jakość.

Praca, również podejmująca kilka wątków, w ustalonej przez Autorkę perspektywie interdyscyplinarnej, w dużej mierze korzysta z psychologicznej aparatury pojęciowej, i w takim nachyleniu zostanie oceniona przez recenzenta, choć sama konstrukcja edycji rozprawy

pozostaje w duchu prac z obszaru nauk medycznych. Piszę o tym dlatego, gdyż do obowiązków recenzenta należy odniesienie się również do kwestii edytorskich, choć komentarz mój, poza oceną merytoryczną, będzie jedynie związany ze sprawami natury językowo-redakcyjnej.

Tytuł rozprawy w pełni odpowiada jej zawartości treściowej. Wprawdzie nie pojawia się werbalnie sformułowane pojęcie zdrowia, a ono jest dla Autorki pojęciem kluczowym w dokonaniach poznawczych, to przecież w zestawieniu elementów treściowych tytułu rozprawy zdrowie staje się cementem je wiążącym, i płaszczyzną wyjaśniającą opisywane relacje. Tak sformułowany tytuł wskazuje jednocześnie na główny problem badań. Jest nim, w odczuciu recenzenta, sprawa jakości życia pacjentów po przeszczepieniu nerki w powiązaniu z możliwościami dalszej realizacji się zawodowej. W ujęciu jednostkowym odnalezienie sensu i celu życia współtworzy z samorealizacją podstawowy warunek zdrowia, zapobiega wykluczeniu społecznemu. W ujęciu ekonomicznym bierność zawodowa z powodu choroby generuje zarówno koszty bezpośrednie (koszty leczenia) jak i koszty pośrednie (koszty świadczeń społecznych czy koszty związane z długotrwałym wyłączeniem pacjenta z rynku pracy). Jest to realny problem, gdyż jak podają dane *European Network for Workplace Health Promotion* co czwarta osoba bierna zawodowo z powodu choroby nie podejmuje obowiązków zawodowych, a koszty leczenia to zaledwie 15% kosztów ogólnych związanych z sytuacją chorych przewlekle.

Jak powiedziałem wcześniej, praca operuje głównie psychologiczną aparaturą pojęciową, co ustaliło kolejność prezentowanych zagadnień. Autorka wprawdzie posługuje się w pracy wyrażeniem „wybrane cechy osobowości”, to jednak w tytule pracy użyła sformułowania „profil osobowości”, zapewne mając na uwadze również poczucie umiejscowienia kontroli zdrowia. Tak czy owak, z listy cech osobowości wybrała te, które odzwierciedlają kompetencje społeczne, ważne zdaniem Autorki w podejmowaniu decyzji o powrocie do pracy zawodowej, zaś punkt ciężkości poznawczej umiejscowiła w obszarze troski o jakość życia pacjentów w kontekście zdarzeń utraty zdrowia.

Należy zgodzić się z Autorką, że osobowość stanowi ważny predyktor wyboru ścieżki zawodowej, choć przecież nie bez znaczenia dla rozwoju osobowości pozostaje wykonywana praca. Inaczej mówiąc, bez wątplenia człowiek jako osoba pełni rolę podmiotu procesu konstruowania tożsamości osobowej i zawodowej. W dzisiejszych czasach wybór zawodu, określanego częściej jako kariera, realizuje się jako proces, a nie jako pojedyncze i jednostkowe działanie. Proces ten trwa przez całe życie, włączając w swoje tryby coraz to nowe doświadczenia i kompetencje, choć nie zawsze ludzie z tego zdają sobie sprawę. W psychologii powszechnie obecnie przyjmuje się, że człowiek jest autorem swego życia i

ponosi za nie odpowiedzialność, zaś aktywność zawodowa ma istotne znaczenie w procesie budowania własnej tożsamości.

Zmiana stanu zdrowia poprzez chorobę burzy istniejące relacje, wszelkie rutynowe działania, przekonania i warunki pełnienia zmieniających się ról. Z takimi zmianami człowiek musi się liczyć, choć woli ich nie doświadczać. Niepewność własnego losu wynika z konieczności sprostania wyzwaniom sytuacji, kiedy to przerwana zostaje ciągłość zawodowego życia. Potwierdzeniem tego stanu jest, wskazana w rozprawie, grupa pacjentów po przeszczepieniu nerki, która nie odnajduje drogi do wykonywanego wcześniej zawodu i nie podejmuje do niego powrotu.

W rozprawie Autorka wprowadzie wymienia, które cechy osobowości wybiera do obserwacji badawczej, jednakże może warto byłoby się pokusić w uzasadnieniu wyboru cech o podanie, z której teoretycznej perspektywy płyną te wybory, np. czy kierowała się Autorka perspektywą psychotechniczną (model cechy i czynnika), czy perspektywą „psychologii osobowości” (jednym ze sposobów realizowania się osobowości jest wybór zawodu), czy wreszcie perspektywą „aktywności umysłowej” (sposób wyrażania preferencji zawodowych). Wymienione perspektywy pozostają w nurcie rozważań o zależnościach między cechami, charakteryzującymi badanych pacjentów a wyborem i realizacją określonej drogi zawodowej po zmianach stanu zdrowia, co ściśle wiąże się z koncepcją ideową rozprawy.

Część badawczą rozprawy poprzedza Wstęp, w którym zawarła Autorka wprowadzenie teoretyczne (terminy i stan badań), i który stanowi około 20% tekstu. Poprzedzony jest on wykazem tabel, wykresów, rycin i skrótów. Zawartość treściową wypełniają uwagi nozologiczne dotyczące przewlekłej choroby nerek, transplantacji i dializoterapii. Przedstawiono również możliwości adaptacyjne pacjentów po przeszczepieniu nerki, wreszcie omówiono aktywność zawodową pacjentów po przeszczepie wraz z oceną ich jakości życia. Oceniając narrację autorską w tej części pracy należy pochwalić Autorkę o zaznaczenie własnego komentarza do przedstawianych z literatury badań, co nie jest faktem częstym, a znacząco podnoszącym walory erudycyjne pracy i ułatwiającym czytelnikowi zapoznawanie się z jej treścią.

Część badań własnych (około 60% tekstu) skomponowała Autorka w ten sposób, że zaczęła prezentację od podania celu pracy oraz hipotez badawczych. Następnie omówiła metodykę badań, a w niej charakterystykę zastosowanych metod, procedurę badawczą, zastosowane metody statystyczne, charakterystykę badanych grup. Kolejne rozdziały tej części to wyniki badań, dyskusja, podsumowanie wyników. Pracę zamyka streszczenie w języku polskim i angielskim, piśmiennictwo oraz załączniki.

Oceniając trud badawczy Autorki wspomnieć na wstępie należy o wypełnieniu przez Nią zakładanych celów poznawczych, a dodatkowo o podaniu wskazań aplikacyjnych oraz autorskiego, krytycznego oglądu uzyskanych wyników, pod kątem przyszłych badań. Niewątpliwie trudnym do redakcyjnego aspektu momentem było ustalenie relacji między takimi podstawowymi zmiennymi, jak wymienione na wstępie recenzji aktywność zawodowa, jakość życia, osobowość pacjentów. W moim odczuciu trudność tę potęgowała chęć sprostania zespoleniu badań rzeczywistości klinicznej pacjentów z badaniami ich psychologicznej adaptacji do życia, co manifestowało się m.in. powrotem do aktywności zawodowej.

Stąd zapewne dziesięć hipotez badawczych łączących różne wątki zamierzonych badań, stąd szczegółowe cele badań, bez wzbicia się na poziom ogólniejszy poznawczo. Te próby łączenia poszczególnych wątków, choć ukazujące ich rzetelną faktografię, nie zawsze dały się jasno ukazać w dyskusji i podsumowaniu. Również wyraźnie to widać w sposobie redakcji wyników weryfikujących sformułowane autorsko hipotezy. Gdyby Autorka zechciała weryfikacje hipotez powiązać z numeracją podanych wcześniej (w części przedmiotycznej), byłoby jasne, które i ile hipotez potwierdziło się badawczo, które i ile częściowo a które ewentualnie się nie potwierdziły. Gdyby też Autorką przeprowadziła hierarchizację poruszanych spraw, określiła poziomy interpretacji badanych kwestii, wówczas w końcowych częściach pracy łatwiej byłoby dostrzec, co ostatecznie sama Autorka uważa za najważniejsze osiągnięcie własnych badań. Ten trud pozostawiła czytelnikowi, choć pewne wskazania znaleźć można w opisie proponowanych działań terapeutycznych, gdzie wyraźnie wskazana jest grupa docelowa.

Tak więc wskazany przez recenzenta komentarz do części badawczej koncentruje się głównie wokół redakcji przedstawionego materiału badawczego, do którego merytorycznie nie zgłasza uwag. Trzeba bowiem podkreślić, że Autorka do własnych zamierzeń badawczych podeszła z dużą odpowiedzialnością poznawczą. Włączyła do obserwacji grupę pacjentów dializowanych, uwzględniła zmienne demograficzne jak m.in. płeć, wiek i wykształcenie oraz wzięła pod uwagę charakterystyki angażu zawodowego, jego czas trwania i stałość. Pozwoliło Jej to uzyskać ciekawy poznawczo materiał, ukazujący stałą aktualność troski o poprawę jakości życia pacjentów po przeszczepie nerki, a włączanie ich do grupy aktywnych zawodowo uznać za jeden z najistotniejszych uwarunkowań zmiany ich stanu zdrowia. Takie podejście w pełni uzasadnia włączenie ocenianej pracy do zbioru badań ważnych z perspektywy nauk o zdrowiu, posiadających jednocześnie wartość dla innych dziedzin życia, jak kwestie socjalne, gospodarka, rynek pracy, itp.

Praca napisana jest językiem poprawnej polszczyzny, bez widocznych uchybień edytorskich. Również piśmiennictwo charakteryzuje się aktualnością cytowanych prac z kręgu literatury polskojęzycznej jak i obcej. Cytowane lub przywoływane dzieła stanowią reprezentatywne dla badanego obszaru wiedzy stanowiska i uzasadniają stanowisko teoretyczne Autorki, jak również przedstawiony problem, cel badań oraz sformułowane hipotezy badawcze. Wartościowo poznawczo wypełniają głosy w dyskusji nad uzyskanymi przez Autorkę wynikami.

Konkludując pragnę sformułować wniosek do Rady Naukowej Wydziału Nauk o Zdrowiu Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego, że przedłożona mi do recenzji rozprawa p. mgr Marty Grubman-Nowak pt. *Aktywność zawodowa pacjentów po przeszczepieniu nerki a jakość życia, profil osobowości i style radzenia sobie ze stresem* **spełnia ustawowe wymogi rozprawy doktorskiej w ubieganiu się o stopień doktora w dziedzinie nauk o zdrowiu**, a jej Autorka może być dopuszczona do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

